

Výskum je súčasťou projektu Výchova mladých ľudí k občianskemu spolunažívaniu, ktorý sa realizuje s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu výlučne zodpovedá Inštitút pre verejné otázky.

Mileniáli o demokracii, politike a svojej budúcnosti

Mladí ľudia na Slovensku sa môžu sťažovať na mnohé, určite však nie na nedostatok záujmu výskumníkov. Najmä po voľbách 2016, keď nám najmä prvovoliči pripravili „budíček“ v podobe nečakane vysokej voličskej podpory pre pravicový extrém, sa s výskumníckym záujmom a diskusiami s mladými a o mladých pretrhlo vrece. V oveľa pozitívnejšom duchu záujem vyvolala aj vysoká verejná zaangažovanosť mladých ľudí po vražde Jána Kuciaka a Marty Kušnírovej i následná vlna pokojného občianskeho protestu. Otázka je, či sa táto pozornosť premieťa aj do záujmu politikov a verejných politik štátu, ktoré sa mladých bezprostredne týkajú. Ale to už by bolo na inú tému. Aj tento text je predovšetkým výskumníckym pohľadom na to, čo si dnešní mileniáli myslia o demokracii, politike a svojej budúcnosti. Vychádza z dát online prieskumu na reprezentatívnej vzorke mladých ľudí na Slovensku vo veku 15 – 19 rokov, ktorý realizoval Inštitút pre verejné otázky prostredníctvom agentúry Focus v júni 2019.

Demokracia áno, ALE ...

Doterajšie výskumy medzi mladými (ale aj vo verejnosti všeobecne) potvrdzujú, že v normatívnej rovine je demokracia väčšinou vnímaná ako najlepší možný politický systém. V duchu okridlenej vety expertov na demokratickú tranzíciu Juana Linza a Alfreda Stepana je vnímaná ako „jediná hra v meste“, čiže systém, ktorý nemá alternatívu. Je to ten najlepší možný politický systém – myslia si tri štvrtiny mladých ľudí.

Ešte výraznejší je súhlas s konkrétnymi princípmi liberálnej demokracie: „Vláda by mala pri rozhodovaní rešpektovať aj názory opozície a občianskej spoločnosti“ a „v demokracii treba dôsledne rešpektovať aj práva menšín“ (Tabuľka).

Dalšie názory mileniálov sú však varovné: v prípade dilemy ľudské práva vs. disciplína a poriadok sú názorové preferencie takmer vyrovnané, podobne ako v prípade dilemy občianske slobody vs. vyššia životná úroveň. Mladí sú rozdelení aj v názore na pracovných migrantov a relevantná časť z nich (37 %) považuje za dobrý maľ na čele štátu silného vodcu, ktorý rozhoduje bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť.

Už na prvý pohľad je zrejme, že mnohé názory mileniálov sa vyznačujú vnútornou rozpornosťou, tzv. kognitívnymi haváriami, čiže spájaním nespojitelného alebo aj popretím jednej predstavy inou. Napríklad až pätina tých, ktorí hovoria o demokracii ako najlepšom možnom systéme, súhlasí s tým, že vlastne nezáleží na tom, či vláda je, alebo nie je demokratická. Podobných ilustrácií je viac. V každom prípade to poukazuje na istý deficit v kritickom myslení, ale aj uvedomovaní si kontextov – implikácií a súvislostí.

Druhý ALE

Je ním rozpor medzi tým, čo by malo byť a žitou realitou. Tento nesúlad predstavuje potenciál nespokojnosti. Jej vyústením môže byť pozitívna konštruktívna participácia a snaha veci zmeniť, ale aj ľahostajnosť a nezáujem, alebo aj vzdor, protest, ktorý môže vyústiť do hlasu pre extrém práve v tých

prípadoch, keď chýba uvedenie si dôsledkov prípadného prevzatia moci stranami typu LSNS.

O politiku sa zaujímajú, menej o nej debatujú

Do istej miery sa dá súhlasiť s tým, že často kritizovaný nezáujem mladých o politiku je mýtus. Potvrdzujú to aj dáta nášho aktuálneho výskumu: vyše polovica mladých vo veku 15 – 19 rokov uviedla, že sa veľmi alebo skôr zaujíma o celoštátnu politiku, 40 percent o lokálne dianie a 35 percent o zahraničnú politiku. To sú čísla, ktoré nedosahujú ani výskumy dospeléj populácie.

Podstatne nižšie sú však percentá tých, ktorí o politike diskutujú vo svojich prirodzených prostrediach, napríklad v rodine často o politike diskutuje 27 percent opýtaných, s priateľmi a známymi 25 percent, v škole so spolužiakmi 23 percent. Práve v období intenzívnej politickej socializácie by asi záujem o politiku mohol – či mal – byť podporený širokým priestorom na diskusiu: v nej sa formulujú argumenty, prekračujú hranice „bublín“, obrusujú hrany extrémistických postojov. Z iných výskumov vieme, že školy (v prípade tejto vekovej kohorty hovoria o stredných školách všetkých typov) sú stále ešte väčšinou postavené na jednosmernej komunikácii učiteľov, viac na memorovaní vedomostí ako dialógu s mladými.

V tejto súvislosti prekvapí aj relatívne nízka miera medziosobnej dôvery. Len 24 percent respondentov uviedlo, že vo všeobecnosti sa ľuďom dá dôverovať. Tri štvrtiny si myslia, že v styku s inými ľuďmi treba byť opatrný, človek si nemôže byť istý. Obdobnú mieru so-

ciálneho kapitálu zistil výskum Sociologického ústavu SAV aj v celoslovenskom priemere. Za jednu z príčin toho, že dôvery medzi ľuďmi je menej ako v západných spoločnostiach, sa považuje dedičstvo bývalého režimu s jeho pretvárkou a jasne deliacou čiarou medzi verejným a súkromným svetom. Faktor minulej skúsenosti však pre mladých neplatí. Podmienky pre slabý sociálny kapitál sú teda pravdepodobne prítomné aj v súčasnom verejnom živote na Slovensku.

Svetlá budúcnosť?

Z výskumu IVO vyplýva, že mileniáli vidia svoju blízku budúcnosť optimisticky. Väčšina z nich verí, že v horizonte piatich rokov budú mať stabilnú prácu, budú vedieť platiť svoje účty, žiť nezávisle od rodičov, založiť si rodinu. Platí to pre mladých ľudí naprieč Slovenskom. Niektoré rozdiely sa ukázali podľa typu školy, ktorú navštevujú: napríklad vo vzťahu k budúcemu zamestnaniu a finančnej samostatnosti sú oveľa optimistickejšie naladení tí, ktorí navštevujú odborné školy, v protiklade ku gymnazistom. Pravdepodobne to súvisí aj s tým, že pre gymnazistov je horizont piatich rokov príliš krátky, ak uvažujú o univerzitnom vzdelaní. Ich rovesníci, ktorí onedlho vzdelávanie ukončia, už uvažujú oveľa praktickejšie a vidia reálne možnosti svojho uplatnenia.

Zaujímavý je aj rodový rozdiel: konzistentne vo všetkých položených otázkach, majú dievčatá menej pochybnosti a vidia svoju budúcnosť optimistickejšie ako chlapci.

Prezentované výsledky sú len časťou celkového obrazu dnešnej mládeže generácie na Slovensku. Nehovoríme o ich straníckych preferenciách, politickej participácii, podliehaní konšpiráciám ani o predsudkoch. Všetko so všetkým však súvisí. Deficity v kontextovom myslení, chýbajúca komunikácia formou dialógu či nízky sociálny kapitál presne diagnostikujú miesta, ktoré samy osebe nemusia byť kritické, avšak v kombinácii s ďalšími faktormi sa takými môžu stať. Je povzbudivé, že vo vzťahu k svojej budúcnosti majú dnešní mileniáli sebadôveru a optimizmus. Treba urobiť všetko preto, aby im vydržali aj po skúsenostiach s dospelým životom.

OLGA GYÁRFAŠOVÁ
SOCIOLOGIČKA

SPOLOČNOSŤ

„ĽUDIA MAJÚ ROZLIČNÉ NÁZORY A NA FUNKOVANIE SPOLOČNOSTI. DO AKEJ MIERY SÚHLASÍTE ALEBO NESÚHLASÍTE S NASLEDUJÚCIMI VÝROKMI?“ (V %)	Úplne + skôr súhlasím	Skôr + vôbec nesúhlasím
Vláda by mala pri rozhodovaní rešpektovať aj názory opozície a občianskej spoločnosti.	91	9
V demokracii treba dôsledne rešpektovať aj práva menšín.	85	15
Demokracia je najlepší možný politický systém.	78	22
Politické strany, ktoré si želajú zvrhnutie demokracie, by mali byť zakázané.	69	31
V demokracii má väčšina právo rozhodovať aj na úkor menšín.	57	43
Namiesto ľudských práv potrebuje naša krajina jediné – disciplínu a poriadok.	56	44
Bol/-a by som ochotný/-á obetovať časť občianskych slobôd v záujme vyššej životnej úrovne.	53	47
Cudzinci pracujúci na Slovensku sú prínosom pre našu ekonomiku.	48	52
Na čele štátu by mal byť silný vodca, ktorý by mal rozhodovať bez ohľadu na parlament a občiansku spoločnosť.	37	63
Nezáleží na tom, či je vláda demokratická, alebo nedemokratická.	26	74